

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัตติที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนบัตติที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก ๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนบัตติที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก ๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการนำไปสู่กระบวนการพัฒนาพุทธศาสนบัตติที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวิธีการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนบัตติของหน่วยวิทยบริการ จำนวน ๓๓๖ รูป/คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณของทาร์โอยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๒ รูป/คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบค่าที (t – test) และค่าเอฟ (F – test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ จำนวน ๑๒๙ คน/คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๙ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ อยู่ระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๗๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบัณฑิตรุ่นที่ ๕๗ มีจำนวน ๓๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ใน วัดและองค์กรสาธารณประโยชน์ มีจำนวน ๕๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

๕.๑.๒ บทบาทพุทธศาสนบัตติที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก

ความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนบัตติที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑) ด้านบทบาทการบริการวิชาการรับใช้สังคม ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนบัตติมีความคิดเห็นต่อบทบาทการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก ในด้านการบริการวิชาการรับใช้สังคม โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๓๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนบัตติมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

๒) ด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต มีความคิดเห็นต่อบทบาทการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก ในด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

๓) ด้านการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต มีความคิดเห็นต่อบทบาทการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก ในด้านการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานบทบาทพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ รุ่นที่จบการศึกษา และประเภทหน่วยงานของท่าน ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ สถานภาพ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน จากการทดสอบสมมติฐาน แล้วพบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ อายุ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ บัณฑิตรุ่นที่ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน แล้วพบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ ประเภทหน่วยงานของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน แล้วพบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๐ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑) ด้านการบริหารวิชาการรับใช้สังคม

ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตได้แสดงปัญหาข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาบัณฑิตให้สอดคล้องกับพัฒนาสังคมการบริการวิชาการแก่สังคมแสดงความถี่ของข้อมูล มากที่สุด คือ จัดกิจกรรมเข้าร่วมโครงการต่างๆกับส่วนงานราชการเพื่อสร้างบทบาทในเวทีแลกเปลี่ยนทางวิชาการ หรือจัดกิจกรรมเพิ่มความรู้ในด้านการพัฒนาวิชาการ รวมไปถึงการจัดกลุ่มองค์กรในการเผยแพร่ผลงานวิชาการออกสู่สังคมซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของนายไชยเดช แก้วประดิษฐ์ ที่ว่า ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตจากหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกวันนี้จบมีความรู้ความสามารถในการทำงานแต่ขาดเวที รองลงมา ควรมีการลงศึกษาสถานการณ์จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในอนาคต ควรมีการสร้างเครือข่ายด้านการบริการวิชาการแก่สังคมร่วมกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อันเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนา หรือมีการจัดอบรมเครือข่ายการบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อให้บัณฑิตได้ใช้เป็นฐานในการพัฒนาองค์ความรู้ รองลงมา ควรสร้างแบบปฏิบัติอันเป็นธรรมเนียมเพื่อให้รุ่นต่อไปได้สานต่องานจิตสาธารณะ ควรมีแผนในการพัฒนาองค์ความรู้การบริการวิชาการ รองลงมา ควรจัดให้มีการทำงานเป็นทีม และสร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายสร้างความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นในองค์กรควรมีการส่งเสริมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น ค่ายอาสา ควรจัดให้มีการบริการวิชาการจริงๆอันเป็นองค์ความรู้จากตัวบัณฑิตไม่ใช่การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ๒๐๐ ชั่วโมง การสร้างทัศนคติต่อสังคมเพื่อพัฒนาตัวเองสร้างความน่าเชื่อถือให้กับชุมชนด้วยอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยอันนำไปสู่การยอมรับของสังคมมหาวิทยาลัยควรเน้นวิชาการบวกกับวิชาชีพให้กับบัณฑิตในการนำความรู้ไปประกอบอาชีพ

๒) ด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตได้แสดงปัญหาข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาบัณฑิตให้สอดคล้องกับพัฒนาสังคม ด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แสดงความถี่ของข้อมูล มากที่สุดอยู่ที่ บัณฑิตที่จบไปทางมหาวิทยาลัยไม่เคยติดตามผลหรือมีฐานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรบัณฑิตไม่สามารถนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ได้อย่างถูกต้อง ทั้งที่มหาวิทยาลัยมีเอกลักษณ์ในด้านนี้ รองลงมา คือผู้ใช้บัณฑิตมีความยอมรับในด้านการมีคุณธรรมจริยธรรมของบัณฑิตในการทำงานและมีความรับผิดชอบต่อสังคมบัณฑิตยังเป็นระบบสุขเอาเผากินไม่เป็นรูปธรรมในด้านนี้มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบัณฑิตเห็นความสำคัญของระบบการประกันคุณภาพควรมีโครงสร้างการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมให้ชัดเจนโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะทำให้การสืบสานศิลปวัฒนธรรมมีความเด่นชัดขึ้นควรมีการจัดตั้งกลุ่มโดยองค์กรบัณฑิต หรือศิษย์เก่า ไปถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนหรือสานต่องานในชุมชนด้านนี้ควรมีการจัดอบรมเรื่องของศาสนพิธีให้กับบัณฑิตอันจะนำมาเป็นแม่แบบอย่างถูกต้องและสามารถนำไปใช้ในชุมชนของตนเองได้ส่งเสริมให้ศิษย์เก่าได้

เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้นำชุมชน ด้านศาสนพิธีส่งเสริมให้บัณฑิตที่ว่างงานจัดทำเอกสาร หรือสิ่งตีพิมพ์เพื่อการเผยแผ่ประชาสัมพันธ์ควรมีการแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจนในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้ในการสืบค้นควรมีการปลูกฝังการสืบสานศิลปวัฒนธรรมอยู่เสมอบัณฑิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและช่วยกันรักษาวัฒนธรรมให้บัณฑิตร่วมกันหาจุดบกพร่องทางด้านวัฒนธรรมและศาสนาแล้วนำมาประมวลหรืออภิปรายเพื่อให้ได้ข้อยุติ

๓) ด้านการพัฒนางานองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม

ผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตได้แสดงปัญหาข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาบัณฑิตให้สอดคล้องกับพัฒนาสังคม ด้านพัฒนางานองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคมที่แสดงความคิดเห็นของข้อมูลมากที่สุด คือ เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานหรือองค์กรเพื่อสะสมประสบการณ์และพัฒนางานองค์ความรู้ของตนเองในการรับใช้สังคมโดยการพัฒนาอบรมจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ให้กับบัณฑิตและเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนากับสังคมที่มีความหลากหลาย รองลงมา รู้จักสังคม เข้าสังคม อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและรับใช้สังคมได้ดี หากจุดที่สังคมต้องการแล้วพัฒนางานองค์ความรู้ในเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน รองลงมา ควรหาเวลาเพิ่มเติมสิ่งที่ยังขาดหาย และหาข้อบกพร่องในบางประการขององค์ความรู้ในการที่จะถ่ายทอดและพัฒนาควรเข้าหาผู้มีองค์ความรู้ หรือองค์กรหรือหน่วยงานเพื่อเสริมทักษะและพัฒนางานองค์ความรู้ของตนเองค้นคว้าหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ รองลงมา พยายามปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้จัดให้มีการบรรยายพิเศษโดยวิทยากรด้านสังคม จัดฝึกอบรมวิธีการและทักษะในการรับใช้สังคมที่ถูกต้องให้กับบัณฑิตอันจะนำไปสู่การพัฒนางานองค์ความรู้ของตนเอง ฝึกให้บัณฑิตมีการจดบันทึกเรื่องราวประสบการณ์แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับรุ่นต่อไปได้เป็นแนวทางในการพัฒนางานองค์ความรู้ มีการรวมกลุ่มปรึกษาหารือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์ความรู้ต้องมีการปรับทัศนคติให้เป็นผู้ให้ ต้องพัฒนาจากล่างสู่ที่สูงจัดประชุมบ่อยๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนบัณฑิตด้วยกันบัณฑิตต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีจากองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามา สร้างจิตสำนึกร่วมกันในการสร้างอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมตามลำดับ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

พบว่า บทบาทพุทธศาสตรบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้คือ ด้านการบริการวิชาการรับใช้สังคม พบว่าผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตากในด้านบทบาทการบริการวิชาการรับใช้สังคม โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นข้อพบว่าผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงานและงานที่ได้รับมอบหมายมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๙ รองลงมาคือ สามารถใน

ปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงาน มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ และที่มีความคิดเห็นต่ำสุดคือ มีความรับผิดชอบ จัดการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๖ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนูญ หวันหยี^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำชุมชน การมีผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้ยอมรับทั้งแนวคิดและ วิถีปฏิบัติ สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นทุ่มเทงานให้กับชุมชน ผู้นำที่มีคุณธรรม และมีประสบการณ์ชีวิตมาก บทบาทที่คนในชุมชนยอมรับมากที่สุด และผู้นำชุมชนไม่ได้มีบทบาทในฐานะเป็นสื่อกลางให้คนในชุมชนรับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการมากนัก บทบาทผู้นำชุมชนมีผลทางอ้อมต่อการเสริมสร้างการยอมรับโครงการ คนในชุมชนสนใจและต้องการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการทุกช่วงเวลาดำเนินงาน สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับต่ำสุดนั้นต้องมีการสื่อสารทั้งสองทางโดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับความหวังโยของของคนในชุมชนต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น

ด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นข้อพบว่าผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดเท่ากันมีสองข้อคือ วัฒนธรรมที่ดีที่เกิดขึ้นบัณฑิตมีส่วนช่วยในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีในหน่วยงานมาจากบัณฑิตและบุคลากรในหน่วยงาน มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๒ รองลงมาคือ บัณฑิตมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๕ และที่มีความคิดเห็นต่ำสุดคือ บัณฑิตให้ความร่วมมือในการสร้างวัฒนธรรมตามองค์กรตามภาระหน้าที่ มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๓ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวี สุทธธรรมณลักษณ์^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสมีความเห็นสอดคล้อง กันว่า สถาบันสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ทางมหาเถรสมาคมก็ได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างจริงจัง โดยได้กำหนดเป็นโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ให้คณะสงฆ์ปฏิบัติ ฝ่ายรัฐบาลก็สนับสนุนทางด้านงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานส่วนความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมที่ปฏิบัติส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของการเทศนาสั่งสอน

ด้านการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นข้อพบว่าผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

^๑ มนูญ หวันหยี, บทบาทผู้นำชุมชนการมีผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕)

^๒ ทวี สุทธธรรมณลักษณ์, “บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

ประเด็นที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ มีความรอบรู้และทักษะความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๑ รองลงมาคือ เป็นนักพัฒนางานทำงานตามหน้าที่ได้ดี มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๕ และที่มีความคิดเห็นต่ำสุดคือ บัณฑิตมีการเผยแพร่ความรู้พัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๕ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมคิด เพ็งอุดม**^๓ ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามพระคัมภีร์ของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า มีพระสงฆ์หลาย รูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่วรรณกรรม ส่งเสริม แนะนำชาวบ้านว่าการทำงานความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลองก็คือการทำความดีอย่างหนึ่ง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑) ควรมีการปลูกฝังให้ผู้ศึกษาได้มีจิตสาธารณะและฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาจนออกไปเป็นบัณฑิตที่เป็นความคาดหวังของมหาวิทยาลัย

๒) มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีแผนรองรับการจบการศึกษาของบัณฑิตที่จะออกไปพัฒนาสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับบัณฑิตในด้านความเสียสละความซื่อสัตย์ อันเป็นเกาเข่งป้องกันให้กับบัณฑิตในการนความรู้ไปใช้พัฒนาสังคม

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำฐานข้อมูลบัณฑิตที่จบไปแล้วอย่างเป็นระบบและสามารถสืบค้นได้เมื่อองค์กรมีความต้องการใช้บัณฑิต

๓) จัดเวทีการพัฒนานิสิตให้ความรู้สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างน้อย ปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้บัณฑิตแต่ละรุ่นได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ในการพัฒนาสังคม

๔) ควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างความรักความสามัคคีระหว่างบัณฑิตกับองค์กรเป็นการสร้างเครือข่ายที่ดีต่อกัน

๕) ควรมีการจัดเวทีสนทนาทางวิชาการหรือเวทีชุมชนให้กับบัณฑิตที่จบไปแล้วได้มีการพัฒนาองค์ความรู้จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเอง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยต่อไปเป็นประเด็นดังนี้

^๓ สมคิด เพ็งอุดม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามพระคัมภีร์ของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๕).

๑. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังของบัณฑิตที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร

๒. ควรมีการวิจัยเกี่ยวผลสำเร็จทางการศึกษากับการทำฐานข้อมูลของบัณฑิตที่จบการศึกษาไปแล้ว

๓. ควรเปิดโอกาสในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ผู้วิจัยได้ประสบการณ์ใหม่ในการค้นหาคำตอบในงานวิจัยเรื่องนั้นๆ